

השיעור השבועי

גיליון מספר 394

הרב המקדים: הג"ר ישראל מאיר דרוק שליט"א
רב אורח: הג"ר דוד פריץ שליט"א

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית היזדים ומשודר דרך תלויני ורדיו ובקוים רבים מיסודו של מן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

ר"ת	יציאה	כניסה	ידועלים
21:03	20:08	19:17	תל אביב
21:00	20:06	19:14	חיפה
21:03	20:09	19:17	באר שבע
21:00	20:06	19:14	

במדבר | כ"ט אייר תשפ"ג

כתב ועורך השיעור:

הרב דכיר פריץ שליט"א

הלכות חג השבועות

להפצת עלונים באזור מגוריך
התקשר: 0506-730-831

קידוש בערב שבועות מבעוד יום. קבלת שבת מפלג המנחה. קידוש וסעודה בערב שבת מבעוד יום. עונג שבת מדאורייתא או מדרבנן. אמירת לשם יחוד. אסור לחלוק על השלחן ערוך אף לחומרא. אם אשה מוציאה את האיש ידי חובת ברכת המזון. ברכות התורה בשבועות. אם תוספת שבת לקדושת השבת או לכל מילי

קידוש ליל שבועות מבעוד יום

א. אנחנו מתקברים לחג השבועות, נאמר בתורה (ויקרא כג, טו) "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאתכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה". כמה שנאמר "תמימות" למדו כמה אחרונים לחדש דין, שאין לעשות קידוש בליל שבועות עד צאת הכוכבים, כי אם יקדש מבעוד יום, נמצא שהוא מחסר ממ"ט ימי ספירת העומר ופוגם ב"תמימות". אמנם אין צורך לחוש לזמן רבינו תם, כי לא נהגו לחוש לדבריו במצוות עשה, ורק בלא תעשה כמו מוצאי שבת וכיפור שיש בהם כריתות ומיתות בית דין נהגו להחמיר כמותו, אבל אף אחד לא מחכה בספירת העומר דרבנן לזמן רבינו תם, וגם במצוות עשה דאורייתא כמו מצה בליל הסדר לא נהגו להחמיר כדבריו, וכן בקידוש של ליל שבועות. מכל מקום כתבו כמה אחרונים ובראשם בספר עמק ברכה (דס"ט ע"ג) לרבי אברהם הלוי הורוויץ - תלמיד הרמ"א - ובנו השל"ה הקדוש, בשם הגאון רבי יעקב פולק, שלא לקדש בליל שבועות עד שיהיה צאת הכוכבים ודא.

ערבית בפלג המנחה

ב. בכל שבת אנחנו נוהגים להתפלל מנחה וערבית בפלג המנחה, ובפרט אנשים שיש להם ילדים קטנים, וכן במושב זקנים, שקשה להם לחכות עד שעה מאוחרת, מקבילים שבת בפלג המנחה. תראו בלוח השנה "ביכורי יוסף" מתי זמן פלג המנחה, שעה ורבע קודם צאת הכוכבים בשעות זמניות, ואם לא יודע יחשב בשעון רגיל, ומזמן זה יכול להתפלל ערבית ולקדש, כי יש דין תוספת מחול על הקודש.

תרתית דסתרי

ג. אנחנו נוהגים להקל להתפלל גם מנחה וגם ערבית אחר פלג המנחה, ואף שזה כמו תרתית דסתרי, תחליט אם מפלג המנחה זה לילה, איך מתפללים מנחה, ואם

1 מדברי הרב ישראל מאיר דרוק שליט"א: אתם זוכים בכל שבוע לשמוע ממרן שליט"א דברי תורה, שמגיעים מתוך עמל התורה, ברא כרעא דאבוה, עם כל הכישרונות הגדולים, לא סמכו עליהם, אלא עמלו בתורה, שהיא מרוכזת ומקדשת ומטהרת. שנוכח כולנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים.

מדברי הרב דוד פריץ שליט"א: ברשות מורנו ורבנו ועטרת ראשנו מרן הראשון לציון שליט"א, שבכל העולם כולו זוכים להגות בתורתו בזכות שיעוריו וספריו הנפלאים, ומאז הילדות אני זוכר את הספרים ילקוט יוסף שבכל הארץ יצא קוים. במקסימו הרחוקה לא היו שיעורים בהלכה, אלא רק במוסר ובפרשת שבוע, עד שמרן הראשון לציון שליט"א הכניס את ענין שיעורי ההלכה, כדי להחזיר לאנשים את לימוד ההלכה, והיום זה נהיה דבר נפוץ ופשוט, אתם רואים ספרי הלכה שיוצאים לשוק כצמח השדה, והרב הוא שהחזיר את המושג הזה לכתוב ספרי הלכה בעיון, לפתח את ההלכה בצורה אמיתית ונכונה. וב"ה למרות העול שנפל עליו בשנים האחרונות בהנהגת הצבור, הרב ממשיך להוציא עוד ועוד ספרים, כן ירבה וכן יפרוץ, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו, ויהי רצון שנוכח להמשיך לשמוע מהרב דברי אלוקים חיים עד ביאת גואל צדק. אכ"ר.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך להרב הגאון רבי ישראל מאיר דרוק ראש ישיבת תפארת ישראל, חיבר הרבה ספרים, אש תמיד ועוד, על סוגיות קשות מאוד, ביום ששי התעניינתי והסתכלתי בספרים שלו, בן פורת יוסף, כותב בלמודנות ובהסברה נאותה, חוץ מהמוסר שמרביץ בתלמידים. הוא זכה ללמוד בחברותא עם הגאון רבי חיים קנייבסקי זצ"ל, וכשר' חיים היה מגיע לירושלים, קודם כל היה הולך אליו בגבעת

זה יום איך מתפללים ערבית. ובאמת הרבה אחרונים וביניהם המשנה ברורה (סיומן רגל סק"ו) כתבו שיש להיזהר לכתחילה לא לעשות תרתית דסתרי, ובפרט באותו יום, אלא יתפלל מנחה גדולה². או מנחה קטנה קודם פלג המנחה, וערבית אחר פלג המנחה. אולם מנהגינו להקל בזה, וכמו שכתב הס"י פלר בקהילות יעקב (ברכות ס"א) לדמות דין זה לדין (בטורות פ"ה מ"ה) שני שבילים שיש באחד מהם טומאה, ולא ידוע באיזה מהם, שספק טומאה ברשות הרבים להקל, ואם אחד הלך בשביל אחד וחבירו הלך בשביל השני, אפילו שבאו בבת אחת, מן התורה מטהרים את שניהם, ורואים שמקילים מספק אפילו בתרתית דסתרי. ולפי זה בתפלות שהן מדרבנן - ולהרמב"ם (פ"א מהלכות תפלה ה"א) תפלה אחת ביום מדאורייתא, והיא שחרית - יש להקל בספק אפילו כשיש תרתית דסתרי, ז"ל הכא קמדחי לה ז"ל הכא קמדחי לה, וספק דרבנן לקולא, ובפרט בתפלות דרחמי ניהו.

דין תוספת שבת

ד. מנהגינו לא רק להתפלל ערבית מבעוד יום³, אלא גם לקדש ולסעוד מבעוד יום, מדין תוספת שבת. המקור לדין תוספת שבת, בגמרא ראש השנה (טו) למדו מהפסוק (ויקרא כג, לב) "וענייתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב", וכי בתשעה מתענים והלא בעשרה מתענים, מכאן למדו דין תוספת מחול על הקודש. ובגמרא יומא (פא): התינו יום הכיפורים, שבתות מניין? תלמוד לומר "תשבתו", אין לי אלא שבתות, ימים טובים מניין? תלמוד לומר "שבתכם". בפשטות יש דין תוספת הן ביום הכיפורים והן בשבתות ובימים טובים. אבל לא לא מוסכם, הרמב"ם (פ"א מהלכות שבת העשור ה"ו) הזכיר דין תוספת בהלכות יום הכיפורים, ובהלכות שבת ויום טוב לא הזכיר דין תוספת, וכתב הרב המגיד - אחד הראשונים בדורו של הר"ן - דלית ליה להרמב"ם דין תוספת מהתורה אלא ביום הכיפורים. ומה

שאו, ואחר כך לכותל, היה מכבד ואוהב אותו. יהי רצון שיזכה לעשות עוד כהנה וכהנה, ירחיב גבולו בתלמידים.

כמו כן, חזק וברוך להגאון רבי דוד פריץ רבה של פנמה, רק הערב סיפור לי שהוא נמצא בארץ וביקשתי מיד שיבוא לכאן. ב"ה הוא מקים עולה של תורה, פנמה של היום היא לא פנמה של פעם, היא מתפתחת, כיום יש שם הרבה אברכים ובני תורה, יש שם תלמודי תורה ובתי ספר בית יעקב. ביקרתי אצלו וראיתי את כל הפעילות שעושה. הוא יושב על התורה ועל העבודה, וכשכותב נושא, כותב מריש ועד גמירא, החל מהגמרא והראשונים, עד האחרונים ואחרוני האחרונים, ומפלפל בדבריהם, ובקי בספרי מרן זצ"ל, ורואים שהוא גדל על ספרי מרן זצ"ל, מר אביו שיהיה בריא שהוא רב קהילה במקסיקו, בשנת תשל"ג למד בכלל שלנו חזון עובדיה, וכבר אז התקרב למרן והכיר את ספריו, והעביר לבניו. יהי רצון שימשיך לעשות עוד כהנה וכהנה. אמן.

2 אבל לדעת מרן השלחן ערוך (סי' רגל ס"א) יותר עדיף להתפלל מנחה קטנה, ומה שבועלים הישיבות מתפללים מנחה גדולה בשעה 13:15, עושים כעיקר הדין, כי לא מסתדר עם סדרי הלימוד להתפלל מנחה קטנה (ע' ש"ת יחזקאל דעת ח"ד ס"י ט).

3 אנחנו זוכרים לפני יותר מששים שנה את הגאון רבי עזרא עטיה ראש ישיבת פורת יוסף, שכאשר מרן זצ"ל היה הולך להתפלל מנחה וערבית של ליל שבת בישיבת פורת יוסף גאולה אחר הקמתה, חכם עזרא היה חוזר מערבית של שבת בפלג המנחה, ואומר לנו 'שבת שלום'.

שכתב הרמב"ם (פכ"ט מהל' שבת ה"א) שיש לקדש על הכוס מבעוד יום, המשיך וביאר שמן התורה ניתן לקדש ולקיים מצות "זכור את יום השבת לקדשו" בין בשעת כניסת השבת ובין מעט קודם לשעה זו [א.ה. וכן מה שכתב (פ"ג מופתלה ה"ו) שיש להתפלל ערבית של ליל שבת מבעוד יום, המשיך וביאר דלפי שתפלת ערבית רשות אין מדיקדקיה בזמנה. וע' בס' השיעור השבועי תשע"ט פרשת במדבר הערה, ה' ולהנ"ל].

דעות הראשונים

ה. הרדב"ז (ח"ב בלשונות הרמב"ם סי' ק"ג וס"ח) - היה בדורו של מרן ומבוגר ממנו - כתב, שאף הרמב"ם מודה שיש דין תוספת שבת. ומדברי הרב המגיד הנ"ל משמע שאין לרמב"ם דין תוספת "מהתורה" אבל מדרבנן יש, ומה שהגמרא הביאה דרשה מהפסוק "תשבתו" זו אסמכתא בעלמא. בא מרן הבית יוסף (סימן רסא) ותמה על הרב המגיד, וכי הרמב"ם לא הזכיר דינים מדרבנן, ולפחות היה מזכיר שיש דין תוספת שבת ויום טוב מדרבנן? ולכן כתב שלדעת הרמב"ם אין דין תוספת שבת כלל, לא מדאורייתא ולא מדרבנן. ועל כל פנים לדעת המרדכי (מגילה רמז תשצח) ועוד יש דין תוספת שבת מדרבנן, ולרוב הראשונים ש דין תוספת שבת מדאורייתא, וכן דעת האור זרוע (ח"ב סי' י"ד דף ט"ו ע"ב), הרא"ה והריטב"א (ברכות כ"ג), וכן משמע מדברי הרי"ף (יומא פ"א) והרא"ש (יומא פ"ח ח' וברכות פ"ד סי' ו'), הרשב"א (בתשו' ח"ג סי' שט) ועוד.

דעת מרן השלחן ערוך

ו. מרן השלחן ערוך (סימן רסא סעיף ב) פסק כרוב הראשונים שיש חובה להוסיף מחול על הקודש גם בשבת. וכתב בשלחן ערוך (סי' תרח ס"א) שזמן תוספת זה אין לו שיעור אלא העיקר שיהיה קודם בין השמשות. ועוד כתב (סימן רסו סעיף ב) מקדימים להתפלל ערבית יותר מבימות החול, ובפלג המנחה יכול להדליק ולקבל שבת בתפלת ערבית ולאכול מיד. מרן עזב את דעת הרמב"ם, אף שהרמב"ם היה כאן מרא דאתרא, וכמו שכתב בעצמו בשו"ת אורח חיים סי' י"ג (ב) ובעוד מקומות, כי הלך בזה אחר שני עמודי ההוראה הרי"ף והרא"ש ורוב הראשונים. ולא בכל מקום מרן הלך אחר דעת הרמב"ם, שאם לא כן למה נצרך לחבר את השלחן ערוך, היינו הולכים אחר הרמב"ם ודי בזה. אלא מרן רמז בהקדמתו, שכאשר עלו לארץ ישראל מכל מיני מקומות, נעשו עדרים עדרים, אלה עושים כדעת הרמב"ם ואלה כדעת הרי"ף ואלה כדעת הרא"ש - בפרט חלק מיוצאי מרוקו שנהגו כדברי הרא"ש לפני כ-700 שנה, ועד היום נשארו להם מנהגים על פי - וחידיש את כללי הפסיקה על פי דברי כל הראשונים, כדי שתהיה תורה אחת לכל עם ישראל. ועל כל פנים מבואר מדברי מרן שיוצאים ידי חובת סעודת שבת מפלג המנחה.

סעודת שבת מבעוד יום

ז. אמנם בספר חסידים (סימן רטט) כתב, שאם אכל סעודת ליל שבת מבעוד יום, צריך לאכול עוד כזית פת בלילה לאחר צאת הכוכבים, שהרי במסכת שבת (ק"ז ס"ג) למדו דין שלש סעודות מהפסוק (שמות ט"ז, כ"ה) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הוָי הַיּוֹם כִּי שָׁבַת הַיּוֹם לְה' הַיּוֹם לֹא תַמְצָאוּהוּ בַשָּׂדֶה", וממה שנאמר שלש פעמים "היום" למדו שחובה לאכול שלש סעודות בשבת⁴. ומשמע שצריך לאכול סעודת שבת דוקא ביום שבת, אבל אם אכל מבעוד יום, אף על פי שהוסיף מחול על הקודש, זהו "יום ששי קדוש" ולא "יום שבת", כי אף שהתורה חידשה שקדושת השבת יכולה להתחיל מיום ששי, ואם קיבל שבת מבעוד יום חלים עליו דיני השבת, אבל במציאות השמש עדיין זורחת וזה יום ששי ולא שבת, ועל כן הגם שמקדש וסועד מבעוד יום מדין אין קידוש אלא במקום סעודה, יחזור לאכול עוד כזית לחם בליל שבת אחר צאת הכוכבים. גם הפרי חדש (סימן תעב סעיף א) דייק מדברי הרשב"א (ברכות כ"ג) שסובר שאינו יכול להתחיל לאכול סעודת שבת אלא בלילה⁵. וכך כתב הב"ח (סימן תעב), המגן אברהם (סימן רסו ס"א), האליה רבה (סק"ב), התוספת שבת (סי' רס"ו), גדול רבני תימן הגאון רבי יחיא צאלח בשו"ת פעולת צדיק (ח"ב סימן ז), שו"ת פרי יצחק (סימן ט) להאגון רבי יצחק בלזר, והמשנה ברורה (סי' רסו ס"ק ה). אבל מדברי מרן השלחן ערוך שכתב שיכול לקדש ולאכול מיד, ולא כתב שצריך לאכול עוד כזית לאחר צאת הכוכבים, משמע שיוצא ידי חובה בסעודה שאוכל מבעוד יום. וכך כתבו הפוסקים הספרדים בדעת מרן.

עונג שבת דאורייתא

ח. למרות שסעודות שבת הן מדין עונג שבת, ולרוב הראשונים עונג שבת מדאורייתא, ויש שלמדו כן מדברי תרגום יונתן בן עוזיאל - אחר התנאים (עמוקה) -

⁴ ולכן מהדין צריך לאכול לחם גם בסעודה שלישית, אלא אם כן הוא זקן או חולה וכדומה שאוכל עוגה או שותה רביעית יין (ש"ע סי' רצה ס"ה).

⁵ אשה שילדה בן בליל שבת עשרים דקות אחרי השקיעה, מלים אותו בשבת הבאה, ואם נולד עשר דקות אחר השקיעה, מלים אותו ביום ראשון, כי בין השמשות הוא ספק יום ספק לילה, ולא מקדימים את המילה ליום ששי, שזה ספק היום השמיני, וגם לא מחללים שבת מספק, ולכן אין ברירה אלא לדחות המילה ליום ראשון. וליתר דיוק אם ילדה 19 דקות אחר השקיעה, מלים אותו בשבת, והמילדת - לא משנה בהדסה או בשערי צדק - תשים לב באיזה שעה בדיוק יצא הראש. הרב ביביע אומר (ח"ו תאו"ח סי' מא) כתב במסקנא שאם נולד עשרים דקות אחר השקיעה ימולו אותו בשבת, אבל מי שילמד את התשובה בפנים יראה שלמרות שהלכה כדעת מרן השלחן ערוך (באו"ח סימן

על הפסוק (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת" - "למעבד תפנוקי שבתא". הרמב"ם (פרק ל מהלכות שבת הלכה א) כתב: ארבעה דברים נאמרו בשבת, שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים, והם מפורשים על ידי הנביאים, שבתורה זכור ושמור, ושנתפרשו על ידי הנביאים כבוד ועונג, שנאמר "וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכוונד". והחכם סופר (שבת ק"א). ביאר בדבריו שלעונג מצות עונג שבת מדאורייתא, מהלכה למושה מסיני, ובה ישעיהו והסמיכה בפסוק. ואף אם נאמר שמפשט דברי הרמב"ם היה נראה שמצות עונג שבת מדרבנן, הרשב"א (ח"א סי' קכ"ו, ובחי' ליבמות צ"ג). ועוד ראשונים כתבו שמצות עונג שבת מדאורייתא (ראה באורך ילקו"י מהדו' תשע"א שבת א' כרך א' עמ' ל והלאה).

לשם יחוד

ט. בשו"ת רב פעלים (ח"ג תאו"ח סימן כ"ב) כתב שיש בזה נפקא מינה לאותם חסידים⁶ שאומרים על כל דבר לשם יחוד, שלא יאמר מצות "עשה" של עונג שבת ויכנס למחלוקת הראשונים, אלא יאמר מצות עונג שבת. וכן אם אומר לשם יחוד על הקידוש לא יאמר "מצות עשה" לקדש, כי לדעת הרבה פוסקים כבר יצא מן התורה בתפלת ערבית, וכן לא יאמר מצוה "מדברי סופרים" לקדש על היין, שהרי קידוש על היין נלמד מהפסוק (הושע י"ח) "זָכְרוּ יַיִן לְבָנוֹן", וכן מהפסוק (ש"ה ש"א, ד) "וַיִּפְרָח דְדִיךְ מִיָּמִין" (תוס' פסחים ק"ו), ויש אומרים שהקידוש על היין הוא מהתורה, אלא יאמר בסתם. ועדיף שלא לומר לשם יחוד, מלומר דברים שאינם נכונים, שלא יהיה בגדר "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני" (תהלים ק"ז).

ללמוד מאחינו בני אשכנז

י. המשנה ברורה כתב, שלכתחילה נכון לחוש לדברי האומרים שצריך לאכול כזית אחר צאת הכוכבים. וצריך לדעת שהמשנה ברורה זה ספר מאוד חשוב, אי אפשר לזוז בלעדיו, אבל מרן זצ"ל היה מעורר על כך שלא תמיד המשנה ברורה נחת לפסוק כדעת השלחן ערוך. וצריך ללמוד מהאשכנזים נקודה חשובה, תראו איך הם הולכים אחרי המנהגים שלהם עד הסוף, למשל מה שנהגו שבחור רווק לא מתעטף בטלית עד החתונה, וסמכו על מה שנאמר (דברים כ"ב, י"ב) "גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה", וסמך ליה (שם, ג') "כי יקח איש אשה, וזו דרשה שאין לה מקור בגמרא (הנבאה במ"ב סי' י"ז סק"י). אני למדתי בישיבת חברון, ובזמני לא היו שם הרבה ספרדים, ובכלל לא היו הרבה ספרדים בני תורה, ובתפלת שחרית הייתי היחיד עם טלית, וטלית לבנה על פי הקבלה, והבינו שאנחנו ספרדים, "ויגבה לבו בדרכי ה'". אם הם הולכים אחר המנהגים שלהם עד הסוף, ואפילו אחר מנהג שאין לו יסוד בגמ', אם כן למה הספרדים לא יעשו כדעת מרן בכל הדברים כולם? ועוד דבר, מי שילמד הלכות טהרה (חידו' ר"ה) יראה, שפשט הסוגיא לברך לפני הטבילה, וכן דעת רוב ככל הראשונים (ע' ילקוט טהרה עמ' תקנח) ומרן הבית יוסף, כמו כל המצוות שמברך עליהן עובר לעשייתן (פסחים ז'), אבל מנהג האשכנזים לברך אחר הטבילה, והם עומדים על זה ולא מוכנים לשמוע אחרת. מרן השלחן ערוך (סימן ט סעיף א) פסק שבגד של צמר חייב בציצית מדאורייתא, ובגד משאר מינים אינו חייב אלא מדרבנן. אבל מנהג האשכנזים להקל בדבר ולא מקפידים על ציצית צמר.

וכי אסור להחמיר?

יא. היה אצלי אברך אחד שדיבר בענייני הלכה, ואמרת לו בכמה דברים שדעת מרן השלחן ערוך להקל בהם, אמר לי: הרב, מה יש, אני רוצה להחמיר! וכי אסור להחמיר? אמרת לו: זאת אומרת שמרן הבית יוסף לא היה מספיק ישיבת, לא היה מספיק בן תורה, לא היה מספיק ירא הוראה חס ושלום, ולכן אתה רוצה להחמיר יותר ממרן? תלמד מהאשכנזים איך הולכים אחר רבונותיהם להקל בכל הדברים. למה שאנחנו לא נלך אחר המנהג שלנו? כל אחד צריך להחזיק במנהגי אבותיו, 'עדר עדר לבדו ישכון', האשכנזים יוצאים ביד רמ"א, והספרדים קיבלו הוראות מרן, "לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו" (בראשית מא, נ"ה). ואמרת לו עוד דבר, נעלמה ממך הגמרא בעבודה זרה (ז', ט), תנו רבנן, היו שנים - שם הגמרא מדברת על שני "חכמים", משמע שהיו ספרדים... - אחד מטמא ואחד מטהר, אחד אוסר ואחד מתיר, אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו, למרות שזה ספק דאורייתא והשני רוצה לסקול אותו... בכל זאת תלך אחר הגדול שהיקל. מי הוא הגדול שבדור הזה, "השופט אשר יהיה בימך", זה מרן זצ"ל שכל רו לא אניס ליה, חוץ מהבבלי והירושלמי והמכילתא והספרי, שהכל היה פרוס

תנ"ט ס"ב, וביו"ד סימן סט ס"ו) ששיעור מיל הוא שמונה עשרה דקות, ומקורו מהתרומת הדשן (סימן קס"ו), מכל מקום לעניין זה חוששים שהמיל הוא עשרים וארבע דקות, ובין השמשות הוא שלושת רבעי מיל.

⁶ מרן זצ"ל לא נהג באמירת לשם יחוד בכל מצוה, כל אחד יתפוס לעצמו את החומרות של מרן זצ"ל, שהחמיר להתמיד ולנצל כל רגע ורגע ללימוד תורה, וכפי שסיפר על עצמו שבצעירותו היה בבית משפחה גדולה, ולפני הסעודה עד שעשו קידוש ועד שנטלו ידים, היה יושב בצד ומספיק ללמוד עמוד גמרא. (ללמוד ממרן זצ"ל את ההתמדה, ולא לנסוע למירון ולכרמיאל, ולכל מיני מקומות של הילולות, אלא לנצל את הזמן להתמדה בהלכה, ולא רק במוסר).

לנגד עינינו, גם הראשונים והבית יוסף והאחרונים וכל נושאי כלי השלחן ערוך, וכל השות"ים - אשכנזים וספרדים - נודע ביהודה, חתם סופר, רב פעלים, פתח הדביר ועוד ועוד, הכל פרוס לנגד עינינו, ואם אחד גדול מחבירו הלך אחר הגדול.

מזלזל בכבוד רבותיו

יב. אותו אחד אמר שבכל זאת הוא רוצה להחמיר כמו האור לציון, אמרתי לו, תראה בספר עין יצחק חלק ג' (עמ' צו), שם הבאנו את דברי הרא"ה - רבינו אהרן הלוי (ברסותא) שהיה מגדולי הראשונים, וכתב שבמקום שנהגו לפסוק חכמים מסוים, ויש מי שחולק עליו, אסור לעשות כאותו רב החולק ואפילו להחמיר. וכתב מהר"י פראג' (סי' נט, ד"ד רע"א) - היה אב"ד באלכסנדריא לפני כ-280 שנה - שבמקום שיש מרא דאתרא שלמדם תורה ונהגו לסמוך עליו - הרמב"ם וכן מרן השלחן ערוך - דברי אותו הרב הוקבעו עליהם כחובה, כאילו דבריו הלכה למשה מסיני שאין בה מחלוקת, והזו מדבריו אפילו לחומרא, הרי הוא כאילו זו מדברי תורה ומזלזל בכבוד רבו. אמרתי לו, אתה יודע מי זה מרן הבית יוסף, מי לנו גדול ממנו?! תעשה כמותו! ושתק. הרה נתפסים לדברים האלו, יש להם נרווין... אבל צריך לעשות הכל על פי ההלכה, מה שמותר מותר, ומי שרוצה להחמיר יעשה בשקט ובצנעה, שלא יגידו שהוא בעל גאווה ומרגיש את עצמו חסידיא קדישא, אלא אם ירצה, יחמיר בצנעה, "ואת צנועים חכמה" (משלי י"ב). וגם בנידון שלנו, מי שאכל סעודת שבת מבעוד יום, הלכה כדעת מרן שיצא ידי חובה ואינו צריך אחר צאת הכוכבים לומר לאשתו שתיבא עוד לחם לאכול כזית, לא יגיד דבר שהוא נגד מרן, שביזה מזלזל בכבוד רבו. ואם הוא רעב עדיין ורוצה להחמיר לאכול עוד כזית, שיאכל בשקט.

סילוק שלחן

יג. מי שאכל סעודת שבת מבעוד יום ורוצה להחמיר ולאכול כזית אחר צאת הכוכבים, אם עבר זמן מאכילתו הראשונה וכבר הסיח דעתו, והחליפו מפה, הרי זה כדן סילוק שלחן, ובדורנו זה מצוי בחתונות שמסלקים את השלחנות לצורך הריקודים, וגם בבית כשגומרים את הסעודה ומחליפים מפה ומביאים פירות וכדומה, זה נחשב סילוק שלחן (הליכות עולם ח"ב פ"ג נשא אות ח), ומי שרוצה להמשיך לאכול מהפת נכנס לספק האם לברך עליה או לא. וכן מי שאמר "הב לן ונברך", לא ימשיך לאכול, כי הוא נכנס לספק אם לברך.

לצאת ידי ברכת המזון מאשתו

יד. השבוע ראיתי דבר מוזר שכתב אחד ממחברי הזמן מירושלים, מי שאינו זוכר אם בירך ברכת המזון או לא, וכגון שאכל פת ושבע וחייבו מהתורה, שצריך לחזור ולברך, ואפילו אכל כזית פת ושבע משאר מאכלים - כמו חמין אשפלאו ויפראק - צריך לחזור ולברך. וכן משמע ממה שכתב הרז"ה בעל המאמר (פ"ו דברכות מא: ד"ה אמר רב פפא), שכל מה שבא בתוך הסעודה הוא מכלל שביעה, דכתיב ביה ואכלת ושבעת וברכת (ראה ילק"ט סי' קפד ס"ו), ולכתחילה יברך בעצמו ברכת המזון ולא יצא ידי חובה מאשתו, כי הגמרא (ברכות כ:) הסתפקה אם הנשים חייבות מדאורייתא או מדרבנן, ונחלקו הראשונים האם הגמרא פשטה את הספק. אבל בדיעבד אם הוא אחד שלא בא לשיעורי תורה ביודים ולא ידע, והיא כיוונה עליו והוא התכוין לצאת, יצא ידי חובה. וכן כתב מרן זצ"ל בכמה מקומות בספריו (בי"א ח"י חו"ד סי' יא אות י, יחוד דעת ח"י סי' י, תולעי ברכות עמ' רלד).

מתחבב על מרן

טו. אותו חכם הביא מה שכתב מרן זצ"ל שמי ששמע מאשתו ברכת המזון בדיעבד יצא ידי חובה, וחלק על מרן זצ"ל וכתב שראוי שיהזור ליטול ידיו בלי ברכה, ויברך "המוציא" ויאכל עוד כזית, ויהזור ויברך ברכת המזון. אולם לפי הצד שלא יצא ידי חובה מאשתו, אם מברך המוציא מברך ברכה לבטלה. אתה מפחד אולי הוא לא יצא ידי חובה מאשתו, אבל ממה שיברך ברכה לבטלה בקום ועשה אתה לא מפחד?! מכאן מוסר השכל שלא ממהרים לחלוק על גדול הדור, ובפרט

⁷ אם בשבת נפטר לו קרובו - שלא יבוא ולא יהיה, בשבת עצמה אין דין אנינות, כי לא קוברים בשבת, ומיד בצאת השבת יהיה אונן, ולא יוכל להתפלל ערבית ולעשות הבדלה, לכן באותה שבת יקדים להתפלל ערבית, יאמר "אתה חוננתנו", ויבדיל על היין בלי בשמים ונר.

⁸ חיברו הגאון רבי שמעון סופר, בן הכתב סופר ונכד החתם סופר. בשו"ת התעוררות תשובה בראש כל עמוד נכתב "אין לסמוך על הוראה זו כלל", אבל מרן ביביע אומר

מביאו להלכה, מפני שכתב כן לרוב ענוה, ובאמת סומכים עליו להלכה ולמעשה. ⁹ יש שכתבו (ראה ביאור הלכה סי' ד ס"ו) ששינת קבע היא במשך חצי שעה, אבל מרן זצ"ל בספריו (בי"א ח"ה ח"ה אות"ח סי' ה) הביא ראייה מהרא"ש (פ"ק דברכות סי' ג, ובתשו' כלל ד סי' א) ועוד ראשונים, ששינת קבע היא כל שעולה למיטה ושוכב לישון, לאו דוקא עם פיג'מה, ולא שישן על אצילי ידיו והתנמנם.

¹⁰ כשלמדנו בישיבות של האשכנזים, היו קוראים לבחור שישן בלילה שיברך ברכות התורה, וגם ברכות השחר. אנחנו נוהגים לברך ברכות השחר על מנהגו של עולם, אומר "המעביר חבלי שינה מעיני" אפילו שלא ישן בעצמו, חוץ מברכת "אשר יצר" שמברך רק אם הלך לצרכיו, אבל אצל האשכנזים רק מי שישן מברך. וכמה פעמים ראיתי

על מרן גדול הדורות שלא קם כמותו. לפעמים יש כאלה שרוצים להתבלט, אם יגיד הכל כמו מרן מה הוא שווה?!

רב צלי של שבת בערב שבת

טז. כאמור בכל שבתות השנה מתפללים ערבית ומקדשים מבעוד יום, ובספר עמק ברכה הביא שבילוי שבועות יש להקפיד לקדש רב בצאת הכוכבים, וחילק בין קידוש לתפלת ערבית, שבגמרא ברכות (סא) אמרו, רב צלי - התפלל - של שבת בערב שבת, רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת⁷. ואל תקשו ממה שנהגו בזמן התלמוד לקדש בבית הכנסת בליל שבת ויום טוב, שאינו אלא להוציא ידי חובה את האורחים שאוכלים בבית הכנסת (פסחים קא), ואינו נראה כמחוסר מדי שבתות התמימות, אבל כל אחד בביתו צריך להקפיד לקדש לאחר צאת הכוכבים דוקא. עד כאן דבריו. וקצת פלא עליו איך חילק בין תפלה לקידוש, הרי בגמרא שם דנו, אומר קדושה והבדלה על הכוס או לא, ופשטו ממה שאמר שמואל מתפלל אדם של שבת בערב שבת, ואומר קדושה על הכוס, ומתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס. ואם כן מפורש בגמרא שאין הבדל בזה בין תפלה לכוס קידוש והבדלה.

כמה אחרונים

יז. אכן הטורי זהב (שם סק"א) הוסיף, שמתאחרים מלהתפלל ערבית עד צאת הכוכבים. אבל העמק ברכה חילק בין תפלה לקידוש, ולדבריו רק את הקידוש מקפידים לעשות אחר צאת הכוכבים. וכך כתב בשו"ת משאת בנימין (בחדושי דנים שבטו"ק הספר, אורח חיים סימן ד) - היה קדמון מלפני מאות שנים - וכן המגן אברהם (סימן תנד סק"א), האליה רבה (סק"ג), הפרי חדש (סק"א), השבות יעקב (סימן נב), מלמד להועיל (ח"א אות"ח סי' ק), ועוד.

ברכות התורה בשבועות

יח. בשו"ת התעוררות תשובה⁸ (ח"ג סימן סח) ביאר למה צריך להתפלל ערבית של חג השבועות דוקא בלילה ולא מבעוד יום, שהרי יש דיון בפוסקים האם בבוקר יום שבועות מברכים ברכות התורה, הספרדים נוהגים כפשט דברי מרן השלחן ערוך (סימן פז סעיף ב) שיכולים לברך ברכות התורה גם אם היה ער כל הלילה, שכן כתב בזה הלשון: אף אם למד בלילה, הלילה הולך אחר היום שעבר, ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן שלא ישן. ע"כ. ואמנם המגן אברהם (סק"ב) פירש, מי שנח בשבת צריך לשבת במוצאי שבת וללמוד לפחות עד שתיים בלילה - "ובשתיים יעופף", ואינו מברך ברכות התורה על הלימוד של הלילה, כי הלילה הולך אחר היום, כל זמן שלא ישן, ואם לא ישן בלילה אינו מברך גם בבוקר. וכך נוהגים האשכנזים. אבל החיד"א (בברכי"ט סי' מו ס"ק ב) פירש, שאינו צריך לברך בלילה כל זמן שלא ישן, אבל בעמוד השחר מברך ברכות התורה למרות שלא ישן.

יישן בערב החג

יט. בא הגאון רבי עקיבא איגר (סימן פז סעיף ב) ומצא פתרון שיועיל לכל הדעות, שילך לישון בערב שבועות שינת קבע⁹, ובבוקר של שבועות ממה נפשך יתחייב לברך ברכות התורה, כי אם השינה גורמת, הוא ישן בערב החג, ואם היום קובע, הגיע עמוד השחר והוא יכול לברך. אבל אפשר שאחר שהתפלל ערבית ויברך אהבת עולם וקרא קריאת שמע, יצא בזה ידי חובת ברכות התורה, ושוב אינו יכול לסמוך על מה שישן בערב החג ולברך, ואם תאמר שהרי לא שנה [למד] לאלתר, שהרי קריאת שמע היא לשם מצוה ולא לשם לימוד תורה. אבל אם התפלל מבעוד יום, הרי שקריאת שמע היא כקורא בתורה ויוצא בזה ידי חובה של ברכות התורה במה שאמר אהבת עולם ושנה לאלתר. לכן כתב בהתעוררות תשובה, שיתפלל ערבית בצאת הכוכבים, וממילא קריאת שמע לא תועיל לברכות התורה, ויוכל להרוויח את עצת רבי עקיבא איגר לישון בערב החג ולמחרת לברך ברכות התורה. ואמנם כל זה לאשכנזים, הם צריכים את הפתרון הזה, אבל אנחנו הספרדים קיבלנו הוראות מרן והחיד"א, ועוד אחרונים שלמדו בדעת מרן שאף הניעור כל הלילה מברך ברכות התורה, ולא צריך לצאת ידי חובה ממישהו אחר¹⁰.

שאותו בחור נעשה כולו אדום, כולם מסתכלים עליו, אה, זה ישן בלילה, בטלן... אבל המנהג שלנו שכל אחד מברך בעצמו, וכל אחד יעשה כמנהגו.

הנה אף שברכות השחר נתקנו לכתחלה לברך אותם בבוקר על סדר המאורעות, וכן מורה לשון מרן הש"ע (סי' מו ס"א), מ"מ עיקר התקנה של ברכות אלה היתה על מנהגו של עולם, כמבואר בפוסקים, ולכן פשט המנהג להסדיר את כל ברכות"ש ולברכן בביה"כ לפני התפלה.

ואמנם הר"ן (פסחים ד). כתב, ולפיכך נהגו לסדר הברכות של שחרית בביה"כ, שאע"פ ששמע קול תרגול בלילה מברך עליו בשחר, דכיון דלאחר מכן מברך לא נתנו בהם חכמים שיעור תכיפה. ע"ש. ומשמע לכאורה דמה שמסדרים אותם בביה"כ לאו משום דלא הויה על הנאת עצמו, אלא שכבר שמע קול תרגול, ורק מטעמא דא"צ להסמיכה מיד למעשה. וכ"כ במט"י עיי"א (סי' מו אות יד) בדעת הר"ן. וכן מבואר בש"ע (סי' מו ס"ח) שכתב, דכל הברכות אם לא נתחייב באחת מהן, כגון שלא שמע קול תרגול, או שלא הלך או לא לבש, או לא חגג, אומר אותה ברכה בלא הזכרת השם. וכנראה שזו כוונת הטור והש"ע (סי' מו ס"ב) שכתבו בזה"ל: ועכשיו מפני שאין הידים נקיות וגם מפני עמי הארצות שאינם יודעים אותם, נהגו לסדרם בביה"כ וכו'.

אולם המנהג כמי"ה הרמ"א בהג"ה, דאפי' לא נתחייב בהן מברך אותן, דאין הברכה דוקא על עצמו אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם. וכן המנהג ואין לנשות (טור ותוס' והרא"ש פרק הירואה ס"ג), וכל בן. וכן כתבו האחרונים שמונהגו כמי"ה מור"ם, דעל מנהגו של עולם נתקנו. וכ"כ במט"י עיי"א הג"ל, והוא בבכ"ח (שם אות מט).

במקום צורך יקדש מבעוד יום

תוספת שבת לקדושתה או לכל מילוי

כ. בספר יוסף אומץ (סי' תתק, עמ' קפ) - לרבי יוסף יופא, היה בדורו של מרן, נולד בערך בשנת ש"ל - הביא דברי העמק ברכה, וכתב: ולא ראיתי לרבנן קשיאי שמקפידים בדבר זה, ומותר לקדש גם קודם צאת הכוכבים. וכן כתבו בספר דגל מחנה אפרים (הארי"ה סי' ק) לרבי אפרים לינאוד מרובני חלאב, והגאון רבי חיים פלאג' (במועד לכל חי סי' תתק, כ"ג). וכתב מרן זצ"ל בספריו (חידושי ח"ו סי' ל, חידושי יו"ט עמ' טה): במקומות אלו שאפשר לחוש לדברי האחרונים ולהמתין מלקדש עד לאחר צאת הכוכבים, נכון לעשות כן, אבל בארצות אירופה וכדומה שהשקיעה מתאחרת מאד בימי הקיץ, ובני הבית מצטערים לשבת ולהמתין עד הלילה, וגם זה גורם הפרעה לסדר לימוד הלילה בספר "קריאי מועד" כפי שנוהגים על פי הוזהר והאר"י ז"ל, יש להקל להם לקדש ולסעוד מבעוד יום.

דיוק מהתוס' והרא"ש

כא. באמת שבתוס' וברא"ש (פסחים ס"ג) מבואר שרק בליל פסח צריך להיות לילה ודאי, כדתניא הפסח והמצה והמרור מצותן משתחשן, משום שנאמר בפסח "ואכלו את הבשר בלילה הזה", ומצה ומרור איתקשו לפסח. ומשמע שזהו רק במצה ומרור, אבל סעודת שבת ושאר ימים טובים יכול לאכול מבעוד יום, וכמו שאמרו בברכות (ס"ג) מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש היום מבעוד יום. ומשמע שאין להקפיד בזה גם בליל שבועות.

כב. נידון זה תלוי בחקירה בגדר תוספת שבת, האם תוספת שבת היא לכל מילוי או רק לקדושת השבת, למשל לגבי ספירת העומר, מי שבלייל ששי היה אנוס ולא התפלל במנין, ושכח לספור את העומר, וגם למחרת לא ספר בלי ברכה, וקיבל שבת מבעוד יום, אמר מזמור שיר ליום השבת כדברי מרן (סי' רס"ג עמ' י), ולפתע נזכר שאתמול לא ספר את העומר, ועדיין לא שקעה החמה, דן בזה בשו"ת זרע אמת (ח"א סי' ס) להגאון רבי ישמעאל הכהן שהיה לפני כ-250 שנה, שאם נאמר שקבלת השבת היא לכל מילוי, זה כבר נקרא היום הבא ולא יכול לספור את המספר של אתמול, ואם קבלת השבת היא רק לעניין קדושת השבת וביטול מלאכה, אין הכי נמי יספור בלי ברכה, ולאחר מכן בצאת הכוכבים יספור את היום הבא בברכה. להלכה ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, ובמקום ספק מקילים, ולכן להלכה מי שקיבל שבת ונזכר שלא ספר אתמול, יספור בלי ברכה, ואחר צאת הכוכבים יספור את של שבת בברכה. בשיעור הבא בע"ה נביא על חקירה זו ט"ז נפקא מינה. אמרתי לכם כמה פעמים, כל חקירה שאין בה נפקא מינה אינה חקירה, אני זוכר כשלמדנו בישיבות היו בחורים חריפים שאהבו לפלפל, חקרו על כוס תה וצלחת, האם הכוס מעל הצלחת, או הצלחת תחת הכוס, ומה נפקא מינה? לקידושיה אשה...

- עבר הגהת מרן הראש"ל שליט"א -

הזריז נשכר!

נשארה כמות מצומצמת של הספר הנודע

"ילקוט טהרה"

למרן בעל ה"ילקוט יוסף" מורינו ורבינו פוסק הדור

הראשון לציון רבינו יצחק יוסף שליט"א

הרב הראשי לישראל

להשיג בחנויות ובטלפון: 050-8829878

המרוצים קדמה קביעותם במקום ההוא לבעלי המנהג השני המועטים מהם. וכן נראה ג"כ ממה שכתוב בהגהות אשר"י בשם או"ח, וז"ל: והיכא שיצאו חוץ לעיר לדור במקום א', יש להם לילך במזמון אחר המנהג של העיר שיצאו משם, כל זמן שלא ישובו וקבעו להם מנהג אחר. ודוקא שלא באו לדור בעיר אחרת שיש להם מנהג אחר, אבל אם באו לעיר שיש בה מנהג אחר, נוהגים כמנהג העיר שבאו לשם. הרי בהדיא דא"ג דאותם שיצאו חוץ לערים ובאו לדור בעיר אחרת הם מרובים, נוהגים כמנהג העיר שבאו לשם. ודאפשר שיש מקום שנהגו לאיסור שנעקרו ממקומם והלכו למקום שאין בו ישראלים, אם רצו לבטל מנהגם הראשון הרשות בידם. וראיה מדגרי"ס בירושלמי (פרק מקום שנהגו) גלו ממקום למקום וביקשו לחזור בהן, יבא כהדא דאמר רבי בא, בני מי שאו וכו'. ע"ש. ורק לענין ברכה"ש שהמנהג פשוט אצל הכל, לברך ברכה זו גם מי שלא נתחייב בברכות אלו. והוא מנהג קדום, קודם שנתפשטו הוראותיו של מרן, ומנהג זה נתפשט אצל הכל. ובמקום מנהג לא חיישי' לסב"ל. וע"ע בילקו"י שבת כרך ה' (עמ' רפ"ט, ועמ' תח).

גם בשעה"כ (דף א:) כתב בשם רבינו הארי"י ז"ל, דכל י"ח ברכה"ש עד סוף ברכה"ת, חייב כל אדם לסדרן בכל יום ולברך אותן אף שלא נתחייב בהן, שכולם רמזים נפלאים לאורות עליונים, ואין לבטלם אפי' אם לא ישן בלילה כלל, ואפי' אם לא הסיר בגדיו ומנעליו, אעפ"כ צריך לברכן כולן, חוץ מברכת על נט"י ואשר יצר, דב' ברכות אלו אם לא נתחייב בהן אינו מברך אותן. וכן כתבו עוד אחרונים. והנה אפי' שאנו הספרדים קבלנו עלינו הוראות הש"ע ולא זייס מהוראותיו, מ"מ כבר נודע שבמקום שהיה מנהג קודם שפשוט הוראותיו של מרן, פעמים שבאו שנהגו שלא כדעת מרן, וכמו שמצינו כן לגבי מנהג הכפרות בערב יוה"כ, דאף שמרן כתב שהוא מזכירי האמורי, מנהגיו פשוט לעשות הכפרות בערב יוה"כ. וכן כאן עושים כדעת רבינו הארי"י, לברך ברכה"ש גם מי שלא נתחייב בהן.

ובס' דברי שלום ואמת (שכתב ספר להצדיק את כל מנהגי מרוקו שהם נגד הש"ע, עמ' 44) רצה ללמוד מכאן שאין לבטל את מנהג יוצאי מרוקו שבאו לארץ, בענין ברכה על ההלל בר"ח, וכשם שלענין ברכה"ש אין הספרדים נוהגים כדעת מרן הש"ע, ולא חוששין לסב"ל, ה"ה לגבי ברכה על ההלל בר"ח.

אולם חסר לו תורת החילוק, דנ"ד אינו דומה להלל בר"ח, דהכא כן הוא המנהג גם באר"י אצל כל הספרדים, מוא ומתמיד, וכמו שהעידו במט"י ובכה"ח, ובמקום מנהג קדום שהיה בזמנו של מרן, לא חיישי' לסב"ל, וכמ"ל בתרו"ד. אבל גבי ברכה על ההלל, אדרבה המנהג כאן באר"י כדעת הרמב"ם והש"ע, שאין מברכים על מנהג. וכיון שיצאי מרוקו באו לאר"י שלא ע"ד לחזור, ניהגו כמנהג אר"י.

והמנהג באר"י אצל הספרדים שלא לברך על ההלל בר"ח, ולחוש לדעת הרמב"ם ומרן לחומר איסור ברכה לבטלה. שהרי כאן כן היה המנהג אצל כל העדות.

וחלק מסויים מהמנהגים במרוקו ובבוכרה ועיראק הנוהגו בעשרות השנים האחרונות ע"י אשכנזים, שבאו למרוקו להפיץ את אור היהדות, ורובני המקום כיבדו מאד את פועלם ולא מיהו בידם במה שהנהגו בכמה דברים כדעת הרמ"א והגר"י. ועיין בספר שערי הלכה ומנהג לרבי מחב"ד (אריה עמ' כה) לא שכתב, גבי הניעור רבני מרוקו כתבו בספריהם שיש להנוח כדעת מרן הש"ע. והארכנו בזה בענין יצחק ח"י.

הדלקת הנרות לבנות ריווקות, לא חששו כלל לדעת מרן שכתב שאין מברכים מספק על תוספת אורה. והו' אמת שיש מנהגים שמקורם מרבנים המגורשים שבאו אל העיר פאס שרובם היו מקאשטיליא, מקום רבנותו של הרא"ש, וסמכו על הרא"ש יותר מהרמב"ם, והרבה תקנות סודרו על ידם משנת רנ"ד שנת"ים אחר הגירוש. ויטיהו זו הביאה עמהם למרוקו. וכמו שהובא כ"ז בספר נהגו העם. אך יתכן שזה כלפי חלק מהמנהגים, אבל חלק אחר מקורם מהנהגת רבני האשכנזים שהגיעו למרוקו. תדע, שכמה מגדולי רבני מרוקו כתבו בספריהם שיש להנוח כדעת מרן הש"ע. ובספר נתיבי עם (סי' תקפ"א) כתב, ונ"ע בבי"א ח"ו (הארי"ה סי' מח), שהביא מכתב מהגר"ר רפאל ברוך טולידאנו, שהעיד שבמרוקו לימדו אותם בקש"ע של הרב גצפרי, גם מרבי הגאון רבי יוסף מישאש מחיפה בשו"ת מים חיים ח"א (ארי"ה סי' קע"ט) נראה שהאשכנזים קבעו במרוקו מנהגים חדשים. ובספר נתיבי עם (סי' תקפ"א) כתב, שגם בבגדאד הגיע לשם לפני כמאתים שנה בזמן המגיפה בתק"ג גאון אשכנזי ולימד אותם הלכות לפי שי' הרמ"א, ולכן התמירו דיני טהרה, והחמירו בכלי זכוכית בפסח, והקילו לברך אחר ההדלקה, והקילו לברך על הדס שוטה, וכל כיו"ב. והכל בהשפעת אותו גאון אשכנזי.

ועכ"פ כיון שהמנהג אצל הספרדים באר"י שלא לברך על ההלל, גם יוצאי מרוקו עליהם לאמץ מנהג זה, כדיון ההולך ממקום שנהגו למקום שלא נהגו שלא ע"ד לחזור. אטו פליגי על תשו' מרן באבב"ק דקמא קמא בט"ל וע' בתשו' אבב"ק רובל (סי' ר"ב) שכתב, דאף שרבים הם הבאים ממקום שנהגים מנהג אחר, בטלים הם לגבי המרוצים מהם שנהגו מנהג אחר וכו', וכ"ש היכא שהנהגים כמנהג האחר

והנה הרמ"א בהגה כתב, והמנהג (באשכנז) כסברא אחרונה, שהרי בימי הסליחות וכו', וכן בכל יום כשנכנסין לבהכ"נ או' כמה פסוקים ותחנונים, ואח"כ מברכין ברכה"ת. ונהגו לסדר ברכה"ת מיד אחר בר' אשר יצר, ואין לשנות. ע"כ. ופירש דרדרי בי"א (ח"ד סי' ז' אות ב) דכוונתו שמקודם היה המנהג לברך ברכה"ת אח"כ, ושוב שנתנה בזמנו המנהג למעוליותא, לברך תחלה ברכה"ת, והוה מ"ש ונהגו וכו' היינו מחדש. (וכ"כ בדרכי משה שהמנהג כהטור). אלא שגם בזמן הרמ"א היו נוהגים כמה מהמוני עם להניח ברכת ענט"י ואשר יצר וברכה"ת אחר אמירת הסליחות, וכמ"ש הרמ"א בהגה (סי' ו' סי' ב) ובט"ז שם.

וע"ע בזה בשו"ת יבי"א ח"ג (סי' א אות ב) שהוא אחר נט"י. [ואם מותר לברך אשר יצר בבוקר סמוך לברכת על נט"י אף אם לא עשה צרכיו, ראה בשו"ת אור לי (סי' סט). ולדינא, אין לברך אשר יצר כל שלא הוצרך לנקביו]. ואפי' שהמהר"ם בן חביב בתשו' (סי' א) כתב, לענין ברכת המעביר חבלי שינה, וכן ברכת הנותן ליען כה, שנתקנה על שאדם מפקיד נשמתו ביד הקב"ה, נראה דחייבים לברך כיון שישנים מיהא קצת, ואפי' שהיא שינת עראי, וכמ"ש הבי"י (סי' ד), ומיהו אם ישן שינת עראי נראה שדייק ביה מפקיד פקדון ביד הקב"ה, והחזירה לו חדשה. עכ"ל. וכן כל ברכה שהיא משום לתא דשינה מברך, כיון שישן שינת עראי. ע"כ. ומשמע שאם היה ניעור כל הלילה אינו מברך. מ"מ אין המנהג כן, ולאשר נתבאר בשו"ת יבי"א שם. וע"ש [בתשו' מהר"ם בן חביב] שכתב לענין ברכת הנותן לשינוי בינה, שאם שמעו קול התרנגול סמוך לאור היום, מברכין, ואי' צ' להתמתן עד אור היום. והא דכתב הרא"ש (כלל ד) והטור (סי' מז) דהמשכיס ללמוד קודם עמוה"ש יברך על נט"י וכל סדר הברכות חוץ מברכת הנותן ליען כה, היינו דוקא היכא דלא שמעו קול התרנגול, ולשיטתיהו אולי דס"ל דאף שלא שמעו קול התרנגול מברך. ובש"ע (סי' מו סי"א) שכתב לדין זה אע"ג דס"ל דלא אם שמעו קול התרנגול היום. אבל מ"מ אם שמעו קול התרנגול סמוך לאור היום, שפיר מצי מברך. וכן נראה מדברי הלבשו. וכן נראה מדברי רבתי (לה). ע"כ.

ואמנם גם לגבי ברכה זו המנהג פשוט שמברכים גם מי שלא שמעו קול התרנגול. וראה עוד בילקו"י ספרי"ע (עמ' תרסא), ובילקו"י ארבעת המינים (תשע"ו, סי' תרסד העי' עמו' תש"ב), ובשו"ת יבי"א ח"ב (וא"ח סי' כה. אות ג), ובשו"ת יחוד ח"ד (סי' כא בעי' שבעימ' קמא).